

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука "Аз Буки"

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско национално издателство
и година XXI, 2012 и номер 1

ИСТОРИЯ

Българско национално издателство
и година XXI, 2012 и номер 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско национално издателство
и година XXI, 2012 и номер 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско национално издателство
и година XXI, 2012 и номер 1

ХИМИЯ
**ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
всестранна
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско национално издателство
и година XXI, 2012 и номер 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Национално издателство
и година XXI, 2012 и номер 1

Философия

Българско национално издателство
и година XXI, 2012 и номер 1

**Чуждоезиково
обучение**

Национално издателство
и година XXI, 2012 и номер 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

1-2

8 – 14 ЯНУАРИ
2015 г.

Изгубени в превода

*Откъс от „Епистемологичен поглед
към битието и трансформациите
на англоезичния философски текст
при културния пренос в превода“*

Гергана Апостолова

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Императиви и практики на е-културата

Императивите на нашето време са обвързани с пространствата на виртуалната култура, поддържана от световната комуникационна мрежа.

Най-напред философите признават значимостта на изграждането на дигиталния свят. Ето какво казва Лучано Флориди – професор по философия на интернет от Оксфордския университет:

„Език и културни традиции, които не са дигитализирани, рискуват да се превърнат в маргинални и да изчезнат от литературните хоризонти, представени от дигиталното пространство“ (Флориди, 2004: 81).

В своите изследвания на „инфосферата“ – „системата от информационно обслужване и документи, кодирани във всички семиотични системи и физически медии, чието съдържание включва всички видове данни, информация и знания без ограничения по размер, типология или логическа структура“ (Флориди, 1999: 8) – Флориди стига до необходимостта от развиване на теорията на познанието по отношение на инфосферата като епистемология или философия прима (Флориди, 1999: 324).

Българският език и българската култура, от своя страна, винаги са били в синхрон с императивите на времето. Ето защо смятаме, че е необходимо

Заглавието е на редакцията

www.philosophy.azbuki.bg

Главен редактор

Доц. д-р Георги Апостолов

E-mail: apstlv@swu.bg

Редактори

Атанаска Чолакова

0889 22 20 42

Николай Кънчев

0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 4/2014:

МЕТАФИЗИКА

Is Metaphysics a Feasible Philosophical Option? / A. Kadir Çiğgen

ХЕРМЕНЕВТИКА

Човекът, текстът и езикът: на границата между отвореността и затвореността / Валери Личев

Епистемологичен поглед към битието и тран-

сформациите на англо-езичния философски текст при културния пренос в превода / *Гергана Апостолова*

**ФИЛОСОФИЯ
НА ИСТОРИЯТА**

The Problem of Evil in History / *Yuana Nikolova*

**ФИЛОСОФИЯ
И БОГОСЛОВИЕ**

Човекът като martyr. Мартириум, или философия на мъченичеството / *Любомир Христов*

**ФИЛОСОФИЯ
НА ИЗКУСТВОТО**

From Representation to Visualization: Reflection on the Twofold Cognitive Interpretation of Corporeality / *Atanaska Cholakova*

**ПОЛИТИЧЕСКА
ФИЛОСОФИЯ**

Технологии на себе си и мрежи на власт / *Боряна Кирякова*

**ПОЛИТИЧЕСКИ УЧЕНИЯ
И ПРАКТИКИ**

Our Environment or Our Life! The Contribution of the Twentieth-century Norwegian Ecophilosophies to the Debate on Industrial Development and Environmental Protection / *Silviya Serafimova*

НОВИ ЗАГЛАВИЯ

Българският Zeitgeist / *Камелия Жабиллова*

ГОДИШНО СЪДЪРЖАНИЕ

в академичните практики да се отдели време и място за прехвърляне на фундаментални по значимост текстове на родния ни език, както и за обучение в изкуството за тяхната интерпретация и превод.

В стремежа си да прехвърли всички записи на човешката култура човечеството затлачва инфосферата на Мрежата с огромна маса от текстове, които, поради своята ситуационна приложимост, в голямата си част престават да бъдат ефективни веднага след приключването на ситуацията на тяхното активиране като дискурс в определена функционална област. Единствената им ценност е на архив, регистрирал стъпалата към усъвършенстване. Така или иначе, на сегашния етап електронните сайтове с модели на текстове нямат ефективна програма за архивиране на междинните текстове и те съществуват наред с върховете постижения на човешката текстова култура. Човекът не може да се ориентира в това множество от текстове, освен при намесата на съответна обучаваща програма или при наличието на човек-учител.

Йерархизирането на текстовете в световната електронна мрежа по тематика, по сорт и по значимост е въпрос на бъдеще – и то не толкова далечно. Проблемът с обучението обаче не би могъл автоматично да се реши с прилагането на единна архивираща програма, защото продължава да съществува конкуренцията между културите и индивидуалният достъп до подходящите бази от данни съответно няма да бъде равностоен.

Следващото ниво на работа с текстовете в инфосферата – като професия и като призвание – е на филолога, който може да разчита не само психолингвистичните модели и да извлича демографската и психосоциалната характеристика на агентите на ситуацията, но и да разпознава текстовете според техните архетипове, културни реалии, жанрови и видови особености и специфичен стил. И същевременно да се съхрани като човешки индивид в конкуренцията с нарастващия мрежов интелект.

Галилеевата лекция на Ноам Чомски в Сиена открива за европейската наука нови перспективи на отношението между човешкото съзнание и неговата езикова мрежова битийност. Вездесъщността на глобалната мрежа се опира върху вездесъщността на езиковите структури и прагматическите принципи на тяхното действие (Чомски, 2005: VIII).

Има два въпроса обаче, които засягат уникалността на човешкия текст: единият се отнася до индивидуалния опит или до човешкия фактор в приказливата глобална мрежа; другият въпрос засяга способността на човека да твори езика непрекъснато.

Технологично погледнато, първият въпрос засяга обучението на Мрежата в разпознаването и генерирането на текстове едновременно на всички езици. Преводът не е магическа дейност, а вложени милиони и милиони структурни езикови единици, които софтуерът разпознава като аналогични, подобни, взаимнозаменяеми, еднакви.

Същевременно хората генерират непрекъснато нови и нови семени на различните езикови равнища като комплекси от структури, пътища за реструктуриране, начини за нарушаване на структурите и натрупване на подробности, което пък опира до рекурсивността в самоопределянето на един текст като индивидуален продукт.

Проблемите на изкуствения интелект се коренят в моделирането, което не представлява самото съзнание, преди да бъде постигнато то като функция на човешката култура или като способност за познание чрез движение през всички възможни структури и бази от данни, формиращи онова, което характеризира човешката култура като цяло.

Проблемът все още стои пред философите на изкуствения интелект: защото необходимостта да се въради комплексната човешка същност в световната интелигентна мрежа налага анализи, които се ограничават от индивидуалното биологично съществуване, но едновременно с това съдържат всички човешки опит като конкретни случаи или – атомарни факти – изграждащи цялостната вселена на човека като психофизиологично и социално същество.

Във всеки един дискретен факт – монада – дхарма – генетична формация – има определящо начало и свързващ принцип. Ако от философско-логическа гледна точка моделът се повтаря, защото не е случаен, а общ за човешката способност за познание и репрезентация, то останалата част от света наистина остава извън човека и процесът на нейното познаване неизбежно е процес на нейното очовечаване или постижимост чрез човешкия интелект, изразен в езика.

Метафизиката, съответно по отношение на високата технология, постига далеч повече от биологичната форма на човека и заобикалящата го среда – или експанзия към онази среда, която се класифицира като неживата материя или като враждебна или вредна околна среда, което налага търсенето на нови форми за човешката същност.

Тогавя екзистенцията на човека в технологичните общества става цел. А лингвистиката, съответно, се пренасочва към анализирането на сигнификатите на човешката екзистенция в човешките текстове и възможностите за моделиране на аналозите в привидно различни езикови конструкции. Но това не е въпрос за формата, която се използва при моделирането на мрежовите преводачи.

Става въпрос за човешката форма, тъй като човешката екзистенция е дискретна, състояща се от субективните сигнификати за всеки един културно значим текст, където се отчита не само субект-обектното отношение, но и интенцията и ситуативните маркери, които са представени от крайно множество езикови единици във всеки един естествен език и отговарят на древния комплекс от въпроси: Кои – какво прави – (на) кого – кога – къде – как – защо? И с всяка нова единична човешка дискурсивна изява текстът нараства в общочовешки план.

Става въпрос за човешкото съществуване – в действителността, както и в е-пространствата, реализирани чрез безкрайния е-дискурс, в който участват нашите аватари.

Просто защото от всички неща във вселената ние сме в човечеството, съществуването на което е в подвижния модел на граничните предели на нашата изява между различните форми на екзистенцията и другото.

Човешката форма има своите социално-исторически проекции в езика. Способността за постигане на *езикова картина на света* като стимул за социално действие всъщност се основава върху механизма на недовършения контекст, използван рекурсивно като интенционалности в различните случаи, за да се получи ярка представа за разстоянието между действителното и желаното.

Тогава мотивацията на движението е излизането от границите на света чрез излизане от границите на езика, но за това се изисква езиковата картина, мотивацията чрез текста – приказката, историята – от мита до метафората, от контекста до разгадаването на следващото равнище на кога.

И тогава езикът пътува през световите така, както познанието, което го изпълва. И всеки път философията в своите проявления като епистемология или семиотика на текста служи за отграничаването на митовите от познанието в една конкретна интерпретация, защото точно най-абстрактното знание е способът за преминаването към конкретиката на всеки един следващ случай и разполагането на екзистенциалните пространства според този случай на човешко битие.

Казано в резюме, въпросът опира до разбирането на текста, носител на познание, и до неговото преобразуване в достъпна форма или до интерпретацията и превода, като и до културния пренос на англоезичния философски текст на първо място.

Относно подхода на изследване

Езикът на философията е особен и с това, че е специфичен, без да е специален, поест имаме начин на употреба, но не на специална терминология за изразяване на специални теории и практически дейности, а на философския категоричен апарат, както и на предпочитани конструкции (или *изкази*) и имена за изразяване на общи понятия и реалии – невинаги издържани в най-добрия възможен текст от езиковедска гледна точка.

Езикът на философията отразява дискурсивно самата философия в конкретното ѝ текстово проявление. Философският текст в своето развитие и натрупване е реализация на *философския диалог* – той е разговор, дискусия на най-високо професионално равнище. Ето защо обектът на нашето изследване е своенравен и капризен във всички моменти на своето самоосъзнаване и самоопределение, което можем да открием в който и да е философски текст – той сам налага границите на своята езикова употреба, търсейки уникалната експресия на общото знание в своя специфичен дискурс или онова, което нарича *метафилософия*, а ние по-нататък обозначаваме като „самоосъзнаване“ и „саморефлексия“.

Философският текст се отграничава в по-широкото поле на определяне на обекта и практиката на стилистиката и реториката. Неговите фигури са от общ характер, обвързани са с концептуалната конструкция и имат претенцията да изграждат светове. Във всеки културно обособен момент в човешката история той си има специални предпочитания и към стила на изразяване, и към фигурите, което използва – така, както е и при другите човешки текстове: художествени, научни, политически, социални, икономически.

Също така философският текст не може да се визуира като професионален жаргон или социолект, тъй като той е отворен в безкрайното пространство на културната традиция и по същество е безкраен в съвкупността от всички многообразни съществуващи философски текстове – записаните и онези, които се говорят в диалогичното пространство на философското познание, защото философският текст е инструмент на философския диалог, на споделеното познание, на непрекъснатата дискусия. С други думи, философският текст е видимата страна от философския дискурс, който е гранична зона на общите теории на всички научни области. Това е най-общият тип академичен дискурс, полето, където се прави връзката между различните научни области – където наукознанието се прелива в метафизиката.

И не на последно място по значимост, философският текст, както и всички други текстове, създавани в процеса на човешкото културно развитие, заема своето място в киберпространството, в общото пространство на една вездесъща комуникационна мрежа, където всичко е включено в грандиозната речева ситуация на свързания човешки интелект.

Затова се налага подход, който е едновременно общ и инструментален; ограничаващ и същевременно отворен по отношение на интерпретациите; лингвистичен и същевременно поносим за самоосъзнаването на философския текст като структура от вербални и невербални елементи; визиращ писания и неписания текст в холистичната картина на общочовешката философска дискусия.

Заради всичко това избираме прагматичния анализ, чието собствено определяне ще експлицираме същностно в контекста на англоезичната философия като практическо целево функциониране и като принадлежащо към областта на прагматиката. И все пак, оставаме в полето на лингвистиката, тъй като лингвистическо, а не философско знание е крайната ни цел. И доколкото сме толерантни към самоотразяването на философския текст, то е защото уважаващото себе си лингвистично изследване не може да се отграничи от съдържанието на изследваната езикова форма, тъй като те са взаимнообусловени.

Езикът на философията е бил често обект на разглеждане от самата философия – философският дискурс се визуира от различни аспекти. Лингвистиката, от своя страна, доколкото не е била в граничната зона на философия на езика, не си е позволявала повече от спорадични примери от философския текст. Съществува реторически анализ на философския дискурс (Пенсилванската школа, Ереванската школа), както и логически анализ върху ограничени на брой изречения, визуирани като пропозиции. (Още веднъж правим уговорката, че тук няма да се разглежда философското изследване на езика, който е извън областта на философския текст – езика изобщо, а само на езика на философията като *modus significandi* на философския текст). Показателно е, че с малки изключения почти всички философско-лингвистични изследвания имат предвид езика изобщо, но не езика на самия философски текст, докато езикът на философията е обект на самото философско познание и засяга експликацията на философските категории, по-малко общите понятия, имената и термините. Така например само в електронната библиотека *Questia* се изброяват над 65 хиляди заглавия върху езика на философията в различните ѝ области: етика, естетика, философия на науката, логика. Но всичко това е в областта на самата философия – вероятно и поради факта, че философията е по-общата теория от прагматиката или в още по-голяма степен – от лингвистиката на текста. Преводът на философските текстове не е бил обект на специално обучение – нито от гледна точка на философското образование, нито пък от гледна точка на подготовката на професионални преводачи-лингвисти, които така или иначе в своята практика са се сблъскали с философски текст и са придобивали опит главно от тази практика.

Анализът на старите философски текстове определено се основава и върху лингвистичен анализ на понятията. Както справедливо забелязва проф. д-р. Александър Ничев в предговора към преведената от него „Реторика“ на Аристотел:

„...световната литературна практика свидетелствува, че към превода на съчинения с текстови проблеми, с особености, странности и несъвършенства като тези на „Реториката“ се пристъпва едва тогава, когато всички смущаващи въпроси на оригинала бъдат изчерпани и преодоленни... Преводачът, който, предполага се, има нужната филологическа подготовка, не ще се представи просто като „преносвач“ (translator) на словен материал от един език в друг, а ще бъде в състояние да предлага едни или други градивни решения както чрез текста на превода си, така и чрез безусловно необходимите коментарии към него“ (Ничев, 1986: 8 – 9).

В литературата се срещат *интерпретации на преводи и частични анализи на преводи на философски текстове между английски и немски или между френски и английски* – например при преводите на Фуко, но там се има предвид идеята и формата, а не да речем семантичната обусловеност на дадена синтактична конструкция. В повечето философски речници и енциклопедии при изясняването на дадено понятие се тръгва от етимологията на думата или конструкцията, но също така и нерядко се дават сравнения на употребата на термина например на немски, британски английски и американски английски – от британското cultural anthropology и американското social anthropology се образува сега по-общияното socio-

cultural anthropology, характерно за европейския начин на формиране на названията например на академичните магистърски курсове.

В *българската философска литература* примери по отношение на интерпретацията и превода на философски текст представляват аналогичните трудове на Н. Ирибаджакв и Е. Панова от 70-те и 80-те години на XX век по отношение на понятието „атомарен факт“ на Витгенщайн. Съществуват и преговорите към определени преводи, както и обичайните преводачески и редакторски преговори и интерпретативни статии, какъвто е случаят с написаното във връзка с някои преводи и редакции на Ал. Ничев, Цочо Бояджиев, Димитър Денков, Албена Бакрачева – и особено по отношение на превода на немски философски текстове. В преговори и статии от този род обаче не се прави лингвистичен анализ на текста. По отношение на последния практически не съществуват детайлни изследвания, представляващи интерес за билингвиста, изкушен да превежда и проявяващ склонност да се усъвършенства в превода на философски текстове.

Преводачът на „Логико-философски трактат“ на Лудвиг Витгенщайн – Николай Милев, сподели на конференция от 2008 г. как е стигнал до идеята за превода – като дисертант, нуждаещ се от ясен текст на корпуса на изследване. С групи думи, главната мотивация за превода на сложни и важни текстове при историческите преходи в световъзприемането сякаш се явява – въпреки всички опити на философията – битуето на текста в майчиния език и съответно преносът на концептите в материята на – в нашия случай – българския текст. Това предположение е важно за бъдещите лингвистични практики на нашите студенти в контекста на изследването на природата на езика по отношение на неговото формализиране, съхраняване и автоматичен превод в световната комуникационна мрежа. Доминиращ, основополагащ целево е прагматическият принцип за чистота и яснота на изказа.

Пълния текст четете в сп. „Философия“, кн. 4

Синдромът „неприемане на Другия“

*Откъс от „Синдромът „неприемане
на Другия“ и другостта
във философско-педагогически план“*

Лучиян Милков

Университет за национално и световно стопанство

Въведение

Безпощадното действие на синдрома „неприемане на Другия“ е засвидетелствано, твърде определено, още преди 4000 години в документи на шумеро-акадската литература (6000 – 2000 години преди Христа). В съвети на Утнапици (Акадския Ной) се дават следните наставления:

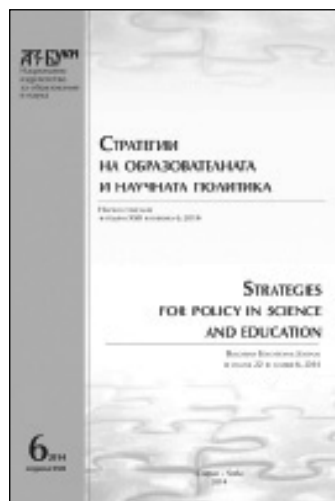
*„От разприте бягай като от огън!
Ако сам влизаш в свата – угаси яростта си,
който кипва от ярост – тъпче нечие право.
Не бъди безпощаден към съборен противник.
На злото отвързай с добродушна постъпка.
Бъди справедлив, дори към онези,
които към теб са мерзки и лоши.“*

В „Разговор на разочарования със своята душа“ – произведение на древноегипетската литература, също от преди 4000 години, се отбелязва:

*„На света властва злото,
а доброто е вредом безсилно.
Едни други се грабят,
ближният ближни обира.
Кой помни вчерашна добрина?
И кой ти с добрина отвързча?“*

В псалм 68 от Давид (края на XI век – около 950 година преди Христа) се казва: „Ония, които ме мразят без вина, са повече от космите на главата

Заглавието е на редакцията

www.strategies.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Ирина Колева
E-mail: kolevaira@gmail.com

Редактори
Николай Кънчев
0888 81 56 45

Албена Миланова
0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: strategies@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Стратегии
на образовател-
ната и научната
политика“, кн. 6
/2014:**

РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Адаптиран модел ALACT за развитие на рефлексивна компетентност чрез обучението по биология / *Иса Хаджуали, Наташа Цанова, Надежда Райчева*

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ПАРАДИГМИ

Синдромът „неприемане на Другия“ и другостта във философско-педагогически план
/ *Лучиян Милков*

Статус на наративната педагогика в системата на педагогическото мислене /
Любомир Попов

ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

The Education System in
Cyrus / *Melpo Thoukididou*

ОЦЕНЯВАНЕТО В УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Анализ на постиженията на българските ученици по природни науки в PISA 2006, 2009, 2012 през призмата на трите фактора – учебни програми, преподаване и оценяване / *Гая Шуманова, Катя Минева, Лили Самуркова, Надка Филипова*

ГОДИШНО СЪДЪРЖАНИЕ

ми; враговете ми, които ме преследват несправедливо, се усилиха; каквото не съм отнемал, него трябва да дам“ (Пс. 68:5).

Авторът си позволява да отведе любезния читател толкова далеч в историята на Човечеството не за да разкрие същността на този синдром, а за да покаже неговото изначално присъствие в живота на отделния индивид и на цялото общество, и то в различни времена и цивилизации. Неговото безотказно действие може да се проследи в живота на всички народи, на всеки човек – и на обикновения, и на гения, по всяко време.

Тази „гребнава страст“ въобще не е преставала да действа, тя е ежедневие, тя е, така да се каже, „животът“, негова тъкан, атмосферата, в която живее както социумът, като цяло, така и отделната личност.

I. Същност на синдрома „неприемане на Другия“

Днес човечеството във всичките си измерения – пол, възраст, образование, етнос, прослойка, класа, нация, раса, съществува в материален свят на отчуждение, който е изпразнен от духовност и хуманизъм. То има крепяща необходимост да си върне достойнството като *Imago Dei*.

Ако не разполагаше с разнообразните пътища на креативната, съзидателна и творческа мисловност и натрупания от хората опит за деконструкцията на традиционните етически системи и критиката на традиционната нравственост, модерната етика едва ли щеше да реализира своето най-голямо завоевание според З. Бауман: „Отделянето на „моралното“ като един аспект на човешкото мислене, чувство и действие – аспект, който прокарва разликата между „правилното“ и „неправилното“ (Бауман, 2001: 11).

Цфтящата сложност на отминалата във времето и пространството християнска култура се сменя с опростената всеядност на постмодерната ситуация, която, за зла беда, заема нови и нови територии в поведението, действията и мисленето на хората, умело натрапвани на отделните личности от медиите, политиците, възгледите и действията на т.нар. „силни на деня“.

Достигнало екзистенциалния си предел в обективната абсурдност на човешкото като самоосъществяваща се свобода, която не може да разчита на вяра, религия или на „Другия“, съвременното общество не е в състояние да предостави свое „или-или“ на настъпващата постмодерност, т.е. за избора между печелившия, но безчувствен, утилитарен рационализъм и не-

рационалните, непечеливши морални страсти като отговорност, срам, съян, вина, без които няма нито истински морален избор, нито истинска човешка вяра. Всеки човек, в една или друга степен, или е носител на синдрома „неприемане на Другия“, или е негов потърпевш, а най-често едновременно и едното, и другото. Това състояние на човека дава моралното право на Т. Хобс да направи обобщението „война на всички против всички“, а Ар. Шопенхауер отбелязва: „Тук се вижда не само как всеки се стреми да изтръгне от другия това, което сам иска да притежава, тук се вижда дори как някой разрушава цялото щастие или живота на другия, за да може да прибави към своето благополучие още една незначителна частица“ (Шопенхауер, 1991: 156 – 157).

Най-добра илюстрация на безотказността в действието на този синдром е, че той не пощадява дори Божия син. И Исус Христос е мразен, хулен, клеветен, ненавиждан, гонен, преследван, предаден, подиграван, измъчван и най-после завършва своя земен път на Голгота, разпнат на кръст. Дали не е един вечен символ това, че всеки има своя Голгота и свой кръст по пътя към нея?

Резонно възниква въпросът: „Но защо е така?“. Ако следваме Аристотел, отговорът е пределно точен и ясен: „Така е по природа!“.

Дори за постмодерната ера – последната четвърт на XX век и първите десетилетия на XXI век, отсъствието на абсолютни и абсолютно споделени нравствено-етични ценности и ценностни ориентации, на върховната общочовешка ценност, се превръща в трагична историческа съгба и вина на съвременното човечество. Потребността съвременната личност да има ценностен ориентир е неотложна и не търпи компромиси, тъй като всяко забавяне може да е губелно в нравствен аспект за Света, Цивилизацията и Социума в тяхното всеобщо и единично проявление.

Днес на личността е необходим по-широк светозглед, в който намират достойно място въпросите, свързани със социалната екология, педагогиката на мира, хуманистичното възпитание и толерантността във всичките ѝ измерения. „Хората на модерното общество се стремят само към тленните неща и към физическото си удовлетворение. Те не си дават сметка, че липсата на ценности и добродетели води към пропастта. Хедонизмът и егоизмът са взаимозаменяеми понятия“, отбелязва М. Бонева (Бонева, 2008: 31). Това кара отделни хора, етноси и религии да обявят война на другия, иначе мислещия, вярващия в различни ценности и идеали. Това е в пълен разрез с изискванията на съвременния начин на живот, който вече търси личности с по-богати интереси, познания, компетенции и висока степен на толерантност. Обществото, в което живеем, извежда, за съжаление, приоритетно процесите на приобщаване и придобиване на знанията и изпуска ценностно-смысловия компонент на самото личностно съществуване, като дава приоритет на фалшива самооценка както на отделната личност (парвенюта, самовлюбени в себе си индивиди, новобогаташи, появяващи се и изчезващи от небосклона като метеорити политици и „мъдри“ ръководители), така и на дадени социални групи, религиозни общности и раси.

Кое трябва да се избере в постмодерната епоха – познанието или мъдростта? Познанието може да се приеме само като въведение, път към мъдростта. То е излишно самоуверено, самовлюбено, славолюбиво и рационално. Б. Паскал, на върха на своята научна слава, стига до съкровена мисъл, че знанието на законите на физиката не го спасява в минути на душевни страдания.

Познанието, чийто израз е учеността, е в състояние на някаква нравствена недостатъчност. „Учеността сякаш е нравствено оглушала, вследствие атрофията на слуховите си органи“ (Христов, 2002: 225). Поради тази причина познанието е безсъречно и често индиферентно към човешкото, нравствено-етичното. Някога, в едни от най-тежките времена за хуманността, Сенека призовава науката, щом е толкова мъдра и знаеща, да измери параметрите на човешката душа.

Истинският топос на мъдростта са лабиринтите на човешката екзистенция, съдържането на човешкото пребиваване в света, дейността на индивида за удовлетворяване на духовните и материалните потребности. Не бива да се забравя мисълта на И. Кант, че всичко, дори и най-възвишеното, се смалва, а често пъти и обезсмисля, в ръцете на хората, когато те вкарат в употреба идеята за него.

II. Варианти на отношението към синдрома „неприемане на Другия“

В своята история човечеството апробира и реализира редици варианти на отношение към синдрома.

1. Противопоставяне

То намира най-красноречив израз в старозаветното законодателство – „око за око, зъб за зъб“, т.е., вие не ме приемате, но и аз не ви приемам. Както вие се отнасяте към мене, така и аз ще се отнасям към вас. „С каквато мярка вие ме мерите, с такава мярка аз ще ви меря“ (Второзаконие, 19:21).

Днес, през XXI век, модерното общество има за цел създаването на публично пространство, в което няма морална близост между хората. Близостта е сферата на интимността и нравствеността; дистанцията е сферата на отчуждението и Закона. Между „Аза“ и „Другия“ трябва да има сериозна дистанция, определяна само от юридически правила. И никакво разстройващо влияние на нещо емоционално-чувствено, спонтанно и непредвидимо, на ненадеждни и неподдаващи се на универсалното законодателство сили, подобни на своенравния морално-етичен импулс. Това създава една вторична морална неграмотност у личността: неспособността на индивида да се справи с присъствието на „Другия“, неприемането му и обвързаността, която това присъствие поражда. „Същността на отношенията между съзнанията не е Mitsein (бъдене с, съществуване с), а конфликтът“ (Сартр, 1993: 502).

Според Ж.-П. Сартр антагонизмът на „Аза“ и „Другия“ е предопределен. Всички междуличовски отношения могат да бъдат изразени с две думи: конфликт и самота. Няма „всички ние там“, където „ние двамата“ не е успяло да се създаде. Има само солидарност на прокълнати, при която всеки е чужд на всеки, както и на самия себе си.

Френският философ определя другия като „свързана система от недосегаеми преживявания, в които „Аз“ фигурирам като един от всичките обекти“ (Сартр, 1993: 321). Това означава, че другият ме разглежда като предмет, обезличава ме, „открадва“ от мен моя свят, моята свобода. Прег него аз се превръщам в битие-за-другия. Това опредметяване или „отравяне“ на за-себе-си чрез погледа на другия е и дълбокият смисъл на мита за Медуза. Веднъж уловил ме, за мен вече няма надежда. Присъствието на другия ме улучва право в сърцето, от този момент нататък той държи съкровението на това, което съм. Така съществуването с „Другия“ при Ж.-П. Сартр е свързано само с отрицателна натовареност, негативизъм, безсилие, прерастващи в омраза и отхвърляне, неприемане на „Другия“.

„Единственото ми средство да се спася е да върна удара: да се превзема като свобода, да се уловя отново като субект, което ще рече да превърна другия в обект. „Другият“ по принцип е неуловим: той ми се изплъзва, когато го търся, и ме притежава, когато му се изплъзвам“ (Сартр, 1988: 479). Именно това безсилие за френския екзистенциалист стои в основата на чувството за вина, омраза, ненавист, категоричното отхвърляне на приемането на „Другия“. Това е омраза към трансценденцията на другия, силов проект тя да бъде премахната. Затова от битието сред другите произтича отчуждението, чийто краен израз у Ж.-П. Сартр е: „Агът, това са другите“ (Сартр, 2004: 101). Агът е съществуването на хората. А изначалният смисъл на битието-за-другия е конфликтът. „Изникването на другия съвсем не е обещаващо за мен и сее само смърт и проклятие. Другият, изтъква той, е скритата смърт на моите възможности,

Избрано

той е първото ми грехопадение“ (Сартр, 1993: 321 – 321). Моето грехопадение е съществуването на другия. Грехопадението ми е мое вечно проклятие, защото смъртта окончателно ще ми конституира в за-другия в очите на останалите и бъдещите живи.

По този начин френският философ оборва М. Хайдегер по отношение на теорията му за приемане на другия и съвместното бъдеще. М. Хайдегер разкрива проблема за приемането и неприемането на „Другия“ върху модуса на съществуването. Захвърлен в хаоса на света, човекът се сблъсква по необходимост с „Другия“ не просто като някакъв „погръчен предмет“, а като „Друг“, подобен на самия него, т.е. друга екзистенция. В този смисъл човешкото битие е Mitsein – бъдеще с. „Моят свят – нише мой – е Mitwelt, свят с „Другия“. Бъдеще с Mitsein не е постоянно състояние, аз го постигам истински едва в авантюричния живот, при който съм освободен от безличното Man (човек). Mitsein съдържа определена съобразеност с другия, но тя е негативна и сяпа, като между същества, чиято абсолютна захвърленост е утвърдена най-напред. Присъствието като повседневно битие с другите се оказва по поръчка на другите. Другите са отнели от него битието“ (Левинас, 2000: 195).

Пълния текст четете в сп. „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 6

Учене чрез открития

*Откъс от „Учене чрез открития –
нов ефективен подход в ученето
чрез експериментиране“*

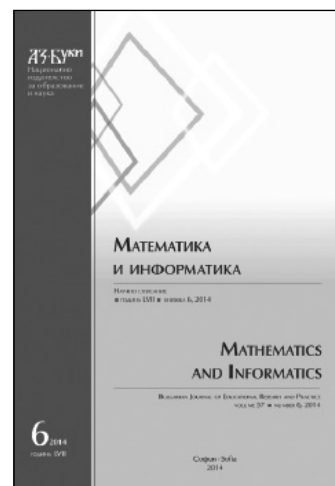
Сава Гроздев
Деко Деков

Институт по математика и информатика – БАН

У нас изразът изследователски подход се свързва най-вече с приложение на информационни технологии (предимно динамичен софтуер) в обучението на ученици. Всъщност става дума за обучение чрез преоткрития, което е добре известен гудактически прием. По наше сведение за първи път Фройдентал го извежда в явен формат. Буквалният превод от английски на изследователския подход е заблуждаващ. Оригиналният термин inquiry-based science education (IBSE), от който по-късно отпада science, е въведен в т. нар. доклад Рокар, виж (Гроздев & Лазаров, 2013). По-добър е свободният превод, според който специално в областта на математиката това е метод, основан на решаването на задачи, допълнен с експериментални дейности.

Ученикът или студентът най-добре усвоява учебния материал в хода на един творчески процес, при който той самостоятелно преоткрива научните факти. Тогава се включва емоционалната компонента и съответното знание става част от съзнанието, знанието става живо, т.е. може да се използва пълноценно. Ролята на учителите и преподавателите е да подпомогнат учениците и студентите да разгърнат творческите си способности. Понастоящем в направлението „учене чрез експериментиране“ се говори за изследователски подход при овладяване на

Заглавието е на редакцията

www.mathinfo.azbuki.bg

Главен редактор
Проф. д.п.н. Сава Гроздев
E-mail: sava.grozdev@gmail.com

Редактор
Гергана Великова
0889 81 15 65

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: mathinfo@azbuki.org

Съдържание
на сп. „Математика
и информатика“,
кн. 6/2014:

**ОБРАЗОВАТЕЛНИ
ТЕХНОЛОГИИ**

Компютърно генерирана
математика: бележка за три-
ъгълника на Хаимов / Сава
Гроздев, Деко Деков

Учене чрез открития – нов
ефективен подход в ученето
чрез експериментиране / Сава
Гроздев, Деко Деков

Математически модели
на реални процеси и прило-
жения на системите за ком-

Избрано

пюгърна алгебра за тяхното изследване, втора част / *Тихомир Иванов*

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИ СТАТИИ

A Refinement of an Inequality with Radicals / *Šefket Arslanđić*

An Inequality for Right Triangle and Its Generalization / *Šefket Arslanđić*

Конкурентност, породена от тангенти / *Сава Гроздев, Веселин Ненков*

Педална крива на точка спрямо Фойербахова конфигурация / *Сава Гроздев, Веселин Ненков*

Европейски изследователски групи с индустрията – традиции и перспективи / *Стефка Димова*

КОНКУРСНИ ЗАДАЧИ

Конкурсни задачи на броя

Решения на задачите от брой 1, 2014

ГОДИШНО СЪДЪРЖАНИЕ

новите знания, при който ученикът или студентът преоткрива известни факти. Не се споменава възможността той да открие нови научни резултати в процеса на ученето си. Неотдавна няколко гържави от Европейския съюз завършиха проект по популяризиране на „ученето чрез експериментиране“. В заключителния доклад на проекта от февруари 2013 г. се представя софтуерът, който би могъл да подпомогне творческия процес на овладяване на математиката, виж (Inquiry in Mathematics Education). В този документ не се споменава за компютърна програма, която е в състояние да прави открития в математиката. В това няма нищо чудно. Понастоящем в света има само една компютърна програма, която е в състояние да прави открития в математиката – компютърната програма „Откривател“, която е създадена от авторите на тази статия и популяризирането на която започна в началото на 2013 г. Авторите наричат „учене чрез открития“ експерименталния подход при овладяване на знанията в областта на математиката от страна на ученика или студента, при който се използва например компютърната програма за открития „Откривател“. В бъдеще ролята на програмата „Откривател“ може да бъде поета от ново поколение усъвършенствани компютърни програми за открития в различни области на науката, с което подходът ще бъде разпространен и в други области на образованието.

Ученето чрез открития цели да разгърне максимално творческия потенциал на един ученик или студент. Наличната понастоящем методология е сходна с методологията за писане на реферат. Предижда се в началото учениците и студентите да дискутират темата, след което да започнат да издирват материали по темата, като активно използват интернет. След това те проучват тези материали, като се стремят да намерят общите закономерности и да видят нещата от своя гледна точка. Ученикът и студентът използват активно компютърни програми. Ако се изследват геометрични фигури и закономерности, те използват компютърни програми за динамична геометрия от типа на C.a.R. или GeoGebra, като провеждат експерименти и се стремят да формулират хипотези за изследваните понятия. В изследователския подход, т.е. в ученето чрез открития, се набляга върху експериментите и формулирането на хипотези, защото при изградена хипотеза ученикът или студентът вече предполага какъв е отговорът, а с отговора най-лесно може да намери доказателството. Учениците и студентите изготвят доказателство, с което хипотезата става теорема. При приключило изследване те оформят заключителен документ, който съдържа получените резултати. Изисква се този документ да бъде такъв, че да може лесно да бъде прочетен от други потребители. Документът може да се нарече есе или по-традиционно – реферат. За

ролята на рефератите в образователния процес виж също така (Гроздев & Деков, 2014е). По същество, при ученето чрез открития ученикът или студентът действа така, както действа ученият, когато провежда научни изследвания. За да бъде активен състезателният елемент, ученето чрез открития насърчава провеждането на конкурси за класиране на реферати. В крайна сметка, ученето чрез открития може да бъде сумирано в следната последователност: Въпрос, Събиране и проучване на известните резултати, Експерименти, Хипотеза, Доказателство, Записване на резултатите, Популяризиране на резултатите.

Методологията, изложена в тази статия, включва използването от ученика или студента на компютърната програма за открития „Откривател“, програма за компютърна алгебра като „Мейпъл“ и програма за динамична геометрия като C.a.R. или GeoGebra. Усвояването и систематичното използване на програми от тези класове е важно условие за повишаване на нивото на образование.

Евклидовата геометрия е богата на теми и възможностите на „Откривател“ могат да бъдат използвани в много направления. В тази статия ще разгледаме някои аспекти от използването на „Откривател“ при ученето чрез открития. Авторите предполагат, че читателят е запознат с техните статии, посочени в литературата.

1. Формулиране на хипотези

Формулирането на хипотеза е ключов момент в изследователския подход изобщо. Съгласно текущите концепции на ученето чрез открития ученикът или студентът формулира хипотеза на базата на свои предишни знания и на базата на събраните от него материали. Експерименти могат да бъдат проведени с помощта на компютърна програма за динамична геометрия, като тези експерименти могат да доведат до формулиране на хипотеза виж (Гроздев & Ненков, 2009), (Гроздев & Ненков, 2010). Съществено нов елемент е провеждането на експерименти и формулирането на хипотеза с помощта на компютърната програма „Откривател“. Авторите предполагат, че читателят е запознат с техни предишни статии за „Откривател“.

Ще разгледаме един пример. Да напомним, че С-коники се нарича крива от втора степен, за която върховете на даден триъгълник, наречен референтен триъгълник, лежат върху кривата. За С-кониците виж статията (Гроздев & Деков, 2014f). Нека въпросът е следният: Кои забележителни точки на референтния триъгълник лежат върху дадена С-коники? Тук знанията, които имаме и които могат да бъдат намерени в интернет, имат ограничена приложимост. Експерименти с помощта на компютърна програма за динамична геометрия могат да помогнат, но частично, освен това провеждането на такива експерименти е трудоемко. Компютърната програма „Откривател“ променя ситуацията. Като пример можем да разгледаме хиперболата на Кипърт (“Kierpert Hyperbola”), която е една от класическите криви в геометрията на триъгълника, изучена за първи път от Лудвиг Кипърт през 1869 г., виж (Kierpert, 1869). Преди около 20 години Eddy и Fritsch (Eddy & Fritsch, 1994) са открили две забележителни точки, които лежат върху тази крива, а именно, точката на Спикър и третата точка на Брокер (съответно теореми 3 и 4 в цитираната статия). Преди около десет години списъкът е разширен до 44 точки, виж (Weisstein, Kierpert Hyperbola). Следващото придвижване в тази посока е с помощта на „Откривател“, като авторите на тази статия са намерили над 2000 забележителни точки, които лежат върху разглежданата крива, виж (Grozdev & Dekov, 2013c). Да отбележим, че този списък може да бъде разширен до над 10 000 точки при ново издание на „Откривател“.

Пълния текст четете в сп. „Математика“, кн. 6

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз Буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз Буки“

1. Стандартни карета на вътрешна страница:

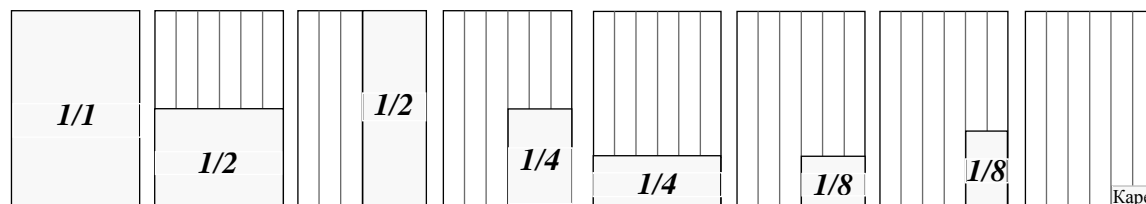
Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница - 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница - 256 мм/194 мм - 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница - 256 мм/97 мм - 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница - 125 мм/97 мм - 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

Цена за първа страница:

4 лв. на кв. см;

Цена за последна страница:

2 лв. на кв. см.

2. Вложки - 1000 бр. - 80 лв.

Научни списания на издателство „Аз Буки“

1. Цена за вътрешна страница (в лева)

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60% оскъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40% оскъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100% оскъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз Буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз Буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2012 г.